

Brigovác László

**Bihar-kutatás 2016
(konferenciabeszámoló)**

Történeti kezdeményezésre, a történettudomány oldaláról indult, ugyanakkor mindig ennek határain túlmutató, több szakterület számára vállalható s ezáltal szélesebb együttműködésre biztató célokat követett a Bihar-kutatás konferencia, amely idén a Bihari Múzeum, a budapesti Legenda Közművelődési Egyesület és a berettyóújfalui Parola Közhasnú Egyesület közös szervezésében, 2008 óta ötödik alkalommal került megrendezésre. A 2016. november 25-én 10 órai kezdettel a Múzeum Nagytermében megnyílt rendezvény esetében nyolc év elteltével talán már nem túlzás gyakorlatot emlegetni, sőt lassan akár hagyományról is beszélhetünk. Ugyanígy szokásszerűnek ítélnélhető, hogy az ez évi téma: *Az észak-alföldi régió városainak szocialista kori története* kiválasztását sem csupán a legszűkebb szakmai szempontok befolyásolták, hanem tágabb kört érintő elméleti-módszertani megfontolásoknak is jutott szerep. Az előadássorozat szervezőit alapvetően az a vélekedés vezette-ösztönözte, hogy a szocializmus évtizedei kapcsán a magyarországi településhálózat egészére s még inkább az egyes községekre és városokra irányuló vizsgálatok többsége, illetve a tudományos irodalom nagyobb hányada nélkülözni látszik bizonyos megközelítési módokat, elemzői látószögeket. Vonatkozó kutatások egyre növekvő számban hoznak ugyan új eredményeket, ám jól érezhetően (túlnyomó jelleggel) a településtörténet terén is a pártállami hatalomgyakorlással, az erőszakos szervezetek tevékenységével s általában a rendszerszintű, országos jelentőségű változásokkal, közpolitikai fordulatokkal összefüggő kérdések kaptak és kapnak figyelmet. Hozzájuk képest az elmaradás talán a térségi társadalmi és gazdasági folyamatok alsóbb szintű hatásainak, a helyi-táji kölcsönkapcsolatoknak az elemzését illetően a legérzékenyebb, vagy legalábbis sokfelé várhatnak még magukra a hangsúlyaikot követő, igazán mély, tapasztalati adatgyűjtések.

Mindezeket figyelembe véve a szervezők igazgatástörténeti, ipar- és várostörténeti, valamint társadalom- és kultúrtörténeti egységekre tagolták a konferenciát. Az első két előadás a magyarországi és a romániai közigazgatási rendszerben végbemenő súlyponteltolódásokat s azok nyomán a településszerkezet, az élet térbeli feltételeinek változását vázolta fel. Szikla Gergő, a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának igazgatóhelyettese az 1950 utáni magyarországi tanáctörvények megyei hatásait: a járások fokozatos megszűnését és a városok, községek jogi helyzetének módosulásait tekintette át. Szilágyi Ferenc (dékán, Partiumi Keresztény Egyetem) a romániai, főként az erdélyi településhálózatot, azon belül elsősorban a magyarlakta nagyvárosokat érintő döntéseket s ezek gyakorlati következményeit ismertette.

A második szekció három előadása három alföldi város, velük együtt pedig három táji környezet s több övtelepülés második világháború utáni beléleletéről, arculatának és népeség szerkezetének külső, politikai indíttatásra bekövetkező átalakulásáról szólt. Csöngye Attila (igazgató, MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára) Szolnok egykori városrendezési tervének alapelveit vázolta fel, hangsúlyozva, hogy a munkálatok esetében 1945 nem jelentett éles határvonalat, mivel egy meglévő, még a Horthy-korszakban kidolgozott

szakmai anyagra támaszkodtak, valójában ennek széles körű hasznosítását jelentette a tervezés. Husvéth András főlevéltáros és Kovács Gergely levéltáros (MNL HBML) az emberi élet addig létező kereteit egészében elbontó iparosítás összefüggésében vizsgálták Berettyóújfalu társadalmának a Kádár-korszakban végbement átformálódását, érzékeltetve és értékelve a távlatokat is. Ugyanerről az oldalról mutatta be Sebők Balázs (főiskolai docens, Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus) Jászberényt, azt, hogy miként vált-válhatott „alföldi parasztvároskából” egy fél emberöltő alatt meghatározó ipari termeléssel bíró első nemzedéki „munkásvárossá”.

A harmadik előadás csoport két, részben (tágabban) művelődés-, részben (szorosabban) kultúrpolitika-történeti és egy társadalmi mikroelemzést foglalt magában. Kerepeszki Róbert (egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet) a Debreceni Egyetem 1956 előtti egy évtizedének kisebb mértékig az intézmény szervezeti rendjét és működését, nagyobb hányadában a szellemiségét átrajzoló változásait vonta látóhatárba. Bulcsu László (doktorandusz, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola) a káposzta Nagyvárad környéki, a 20. század második felében már nagyon régi múltra visszatekintő monokulturális természetének, valamint a városban folyó értékesítésének sajátosságaira világított rá, s egyúttal vizsgálta, hogyan képes helyi szinten a piaci forgalmazás lehetőségeinek változása egy közösség eredendően hátrányt szenvedő, a társadalom peremén elhelyezkedő tagjait hosszú távon nem egyszerűen gazdasági kiúthoz, hanem tartós előnyhöz juttatni. A konferencia utolsó előadójaként Babosi László könyvtáros, doktorandusz (Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Debreceni Egyetem) a szocializmus utolsó magyarországi évtizedének ellenőrzött nyilvánosságát, a bár enyhülő, de változatlanul érvényesülő kultúrzigor árnyékában kibontakozó polgári kezdeményezések egyikét: a Hangsúly című, 1983 és 1987 között rádióadások sorozatán keresztül megjelenő, több százezer hallgatót elérő nyíregyházi irodalmi és művészeti folyóiratot mutatta be.

Összességükben az előadások jelezték, hogy az általános történeti megközelítés, ha úgy tekintjük: az események elbeszélése nemcsak nem kizárólagosítható, de nem lehet azt az irodalomra jellemzőnek érzett egyenlőtlenség miatt kárhóztatni sem. S az is nyilvánvaló, hogy egy tematikus előadássorozat önmagában nem lehet képes az áthangolásra, s nem is szabhat magának ilyen célt. Mindazonáltal viszont a Bihar-kutatás 2016. évi rendezvényének anyaga olyan átnézeteket és kismetszeteket tartalmaz, amelyek várható kötetbeli megjelenítése szervezők és résztvevők közös reményei szerint a szocialista korszak vonatkozásában mintakövetésre ösztönző jellegével, közvetve is fogja gyarapítani az országon belüli, vagy akár országokon átnyúló, azokat átfogó régiók szintjén művelt társadalom- és gazdaságtörténetet.